

Rattenkoning

Rattenkoning is de benaming voor een aantal zwarte ratten die met hun staarten in elkaar verknoopt zijn geraakt. Zo in elkaar verstrengeld kunnen ze geen kant meer op en verhongeren ze. Er zijn rattenkoningen gevonden van drie, maar ook van tot ver in de 20 ratten.

De naam is een verwijzing naar het volksgeloof dat de koning van een ratten-nest een troon moet hebben en dat deze gevormd wordt door de staarten van zijn ondergeschikten. Soms raakten de staarten in verwarring, met het noodlottige gevolg. Men meende ook wel dat de ratten op deze manier werden geboren en dat de staarten vergroeid waren. In de knopen zitten echter nooit vergroeiingen, en ze bestaan uit dieren van verschillende leeftijden. Het is onduidelijk hoe het komt dat de staarten in zo'n onontwarbare knoop komen. De plausibele verklaring is dat de dieren dicht bij elkaar kruipen om te slapen, dat voedselresten en uitwerpselen de staarten plakkerig maken en bij het wakker worden de staarten in de knoop raken. Onduidelijk is waarom de beesten zich dan niet los worstelen (en staarten doorknagen).

De rattenkoning van Rucphen

In de collectietoren van Naturalis wordt in een grote ronde bak met formaline de rattenkoning uit het Noord-Brabantse Rucphen bewaard. Het zijn zeven zwarte ratten die met hun staarten in de knoop zitten. In de barre winter van 1963 is de koning ontdekt door boer Van Nijnanten, nadat een luid gepiep uit een schuurtje op zijn erf de aandacht trok. Voor zover bekend is het de enige rattenkoning die in Nederland is gevonden. De staarten van het Rucphen-exemplaar waren op sommige stukken gezwollen en op aanrakingspunten ingedeukt. Op de röntgenfoto zijn enkele breuken te zien, mogelijk veroorzaakt door verwoede pogingen van de dieren om zich los te maken. Dit kan mede een verklaring zijn voor de gesleten nagels van sommige van de ratten. Rattenkoningen zijn vrij zeldzaam. Vanaf de zestiende eeuw zijn er zo'n zeventig meldingen bekend, maar van 39 gevallen bestaat een historisch

betrouwbare beschrijving. Wereldwijd worden nog slechts vijf vondsten in musea bewaard, de rest is verloren gegaan.

Buigzaam en beweeglijk

Opvallend is dat alleen van zwarte ratten koningen zijn gevonden. Ze bestaan meestal uit vijf tot twaalf vrij jonge dieren, met uitschieters van 28 en zelfs 32 exemplaren. De ratten worden doorgaans levend gevonden en zijn niet sterk vermagerd. Vooral op plaatsen waar zwarte ratten gewoonlijk nestelen zijn koningen aangetroffen, zoals op zolders, in kelders en schuren. Bij veel koningen is hooi, stro of ander materiaal meegeknoopt. Van andere dieren zijn nageenog geen koningen bekend, behalve een niet goed gedocumenteerde muizenkoning uit de achttiende eeuw en een paar knoopjes van enkele eekhoorns in Amerika. Er is nooit iemand getuige geweest van het ontstaan van een rattenkoning. Men denkt dat de staarten verstrikt kunnen raken wanneer veel dieren te dicht op elkaar zitten en zich tegelijkertijd wild gedragen. Ze springen dan razendsnel over elkaar heen. Zo'n situatie doet zich voor in een nest, en in de winter als volwassen exemplaren warmte bij elkaar zoeken. Dat het verschijnsel juist voorkomt bij zwarte ratten

heeft vermoedelijk te maken met de bouw van de staart. Vergeleken met andere ratten hebben zwarte ratten een lange, dunne staart die heel buigzaam en beweeglijk is. Bij een dreigende valpartij vertoont de staart een grijpreflex, wat misschien de kans op een knoop vergroot. Experimenteel is het nooit goed gelukt om een rattenkoning na te maken. Zo heeft men in het verleden rattenvangers gevraagd staarten te verknopen en zijn er pogingen gedaan met bisonkit, maar dat zag er allemaal te gekunsteld uit.

Musea

De afgelopen eeuw zijn ratten intensief bestreden. Na de rattenkoning van Rucphen is in Europa geen exemplaar meer gevonden. In de collectietoren van Naturalis wordt de bak met de rattenkoning veilig bewaard in de oorspronkelijke houten kist.

Met het deksel erop. Een van de beroemdste dierenmummies is de rattenkoning van Buchheim: 32 dode zwarte ratten die met elkaar zijn verbonden doordat de staarten in de knoop waren geraakt. Van de 39 rattenkoningen die sinds de Middeleeuwen bekend zijn, zijn er nog zes in musea te zien. #

Rattenkoning van het Museum Mauritianum in het Duitse Altenburg

Rattenkoning Rucphen